

YABANCI DÜŞMANLIĞI (ZENOFOBİ) ÖLÇEĞİNİN TÜRK KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Emine ÖZMETE¹, Halime YILDIRIM², Serdarhan DURU³

Öz

Amaç: Bu çalışma, Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ)'nin geçerlik ve güvenilirlik bakımından incelenerek Türkçeye uyarlanması amacı ile yürütülmüştür. **Yöntem:** Çalışmanın örneklemini Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 18 ve daha büyük yaşta 586 kadın ve erkek oluşturmaktadır. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği Türkçe formunda 11 madde vardır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmış, madde ayırt edicilikleri ise düzeltilmiş madde toplam puan korelasyon değerleri ile belirlenmiştir. Ölçeğin Türkiye için kuramsal bilgisinin sınanması ve doğrulanması amacıyla yapı geçerliliği için Üst Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. **Sonuç:** Bu çalışmada Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği tek faktörlü bir yapı göstermiştir. Cronbach Alfa Güvenirlik katsayısı 0.876 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi potansiyel olarak yabancı düşmanlığının arttığı anlamına gelmektedir. **Tartışma:** Sonuçlar Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) Türkçe formunun, yabancı düşmanlığı durumunun belirlenmesi için kullanılabileceğini ve başka araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir araç olarak yer alabileceğini göstermiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının benzer yaşlardaki farklı özelliklere sahip gruplarda uygulanması ve yaygınlık çalışmalarında kullanılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Düşmanlığı, Yabancı Düşmanlığı Ölçeği, Uluslararası Göç, Geçerlik, Güvenirlik.

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, e-posta: eozmete@yahoo.com

² Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, e-posta: halime.yldrm@gmail.com

³ Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, e-posta: duruserdarhan01@gmail.com

ADAPTATION OF THE SCALE OF XENOPHOBIA TO TURKISH CULTURE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

Objective: This study is undertaken to adapt Xenophobia Scale to Turkish. **Methods:** The sample of the study is composed of 586 volunteered women and men (18+ years) across Turkey. Xenophobia Scale has 11 items. Corrected Item Total Correlation and Cronbach's Alpha Internal Consistency Coefficient are calculated for reliability of the scale. High Order Factor Analysis is performed to test the theoretical suitability and construct validity for Turkish context. **Results:** In this study, Xenophobia Scale has one factor construction. Cronbach Alpha Reliability coefficient was found as 0.876. The highness of the score points indicates a potential increase in the risk of xenophobia. **Conclusion:** These results Show that the Turkish version of Xenophobia Scale may be used as a valid and reliable tool in determining xenophobia and in other relevant research. It might be recommended that exploring the validity and reliability of the scale is repeated in different groups of subjects of similar ages and that the scale is used in prevalence studies.

Keywords: *Xenophobia, Xenophobia Scale, International Migration, Validity, Reliability.*

Giriş

Yabancı düşmanlığı, Yunanca “korku” anlamına gelen “phobia” ile “yabancı” ve “misafir” anlamına gelen “xenos” sözcüklerinden türemiştir. Bu nedenle Xenophobia, yabancından korkma anlamına gelmektedir. Ancak genellikle “yabancından nefret etme” fikrini ifade etmek için de kullanılmaktadır (Smelser and Baltes, 2001). Yabancı düşmanlığı, “topluma ya da ulusal kimliğe yabancı olan ya da yabancı olduğunu algıladığı kişileri reddeden, dışlayan ve sıklıkla kötüleyen tutumlar, ön yargılar ve davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference, 2001).

Yabancı düşmanlığı kavramının anlaşılabilmesi için genellikle birbiriyle karıştırılan *ırkçılık* kavramından ayırt edilmesinde fayda görülmektedir. Yabancı düşmanlığı, *ötekinin* gruba *yabancı* olduğu fikrine dayanan bir davranışı ifade ederken; ırkçılık, kaynağını ten rengi, saç tipi ve yüz biçimi gibi fiziksel özelliklere ilişkin farklılıklara dayanan ayrımcılığı açıklamaktadır. Irkçılık, yabancı düşmanlığının en uç düzeyi olarak da kabul edilmektedir (NGO Working Group on Migration and Xenophobia for the World Conference, 2001). Son yıllarda bölgesel çatışmalar, iklim değişikliği, güvenlik, istihdam, eğitim, sağlık ve genel olarak daha yüksek refah beklentisi ile dünyada göç hareketleri artmış ve artmaya devam etmektedir (Crush and Ramachandran, 2009). Özellikle Türkiye'nin jeopolitik konumu dikkate alındığında, yakın coğrafyada gerçekleşen bölgesel çatışmalar Türkiye'yi uluslararası zorunlu göç ile karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye, 2011 yılında başlayan Suriye krizinden bu yana dünya kamuoyunun duyarsız kalmasına karşılık *Açık Kapı Politikası* izlemiş ve Suriyelileri *Geçici Koruma Statüsü* altında misafir etmiştir. Ayrıca Türkiye bu süreçte Ortadoğu Bölgesi'nden Avrupa'ya göç etmek isteyenler için transit göçün de merkezi hâline gelmiştir. Türkiye millî gelirine oranla göçmenlere en çok yardım eden ülke olmuştur. Türkiye bu süreci ülkeye gelen yabancıların/misafirlerin haklarının korunması açısından da uluslararası hukuka uygun olarak bölgesel ve ulusal düzeyde başarı ile yönetmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2016). Türkiye'de, “transit göç akımları, kaçak işçi göçü, sığınmacı ve mülteci hareketleri ve yabancıların kayıtlı göçü” olmak üzere dört farklı durumun göçmen profilini etkilediği görülmektedir (İçduygu, 2004). Türkiye'de devletin göç ile ilgili izlemiş olduğu uygulamalar açıkça

görülebilirken toplumun yabancılara ilişkin düşünce, tutum ve davranışlarının belirlenmesine ilişkin çalışmaların sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Göç ile ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle göçün tanım, kuram ve kavram ile ilgili çerçevesini açıklamaya odaklanıldığı dikkati çekmektedir. Oysa uluslararası göç ile birlikte son yıllarda yabancının entegrasyonu, uyum, sosyal bütünleşme gibi olumlu kavramların yanı sıra yabancı düşmanlığı gibi olumsuz kavramlar da öne çıkmaya başlamış ve uluslararası toplumun gündeminde geniş kapsamlı olarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada da ülkemize göç ile gelen yabancılara/misafirlere karşı toplumda korkuya dayalı olarak düşmanlık tutumlarının var olup olmadığını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır.

Göçmen karşıtı tutumlar, hem ulusal hem de küresel düzeyde sosyal, kültürel, ekonomik boyutları ile toplumsal yaşamı çok yönlü olarak etkilemektedir. Özellikle göç olgusunun ekonomik ve kültürel yönleri dikkate alındığında, göç edilen ülkede toplumun olumsuz tutumları ve ön yargıları ile ilgili farklı nedenler gözlemlenebilmektedir (Solakoğlu ve Gürbüz, 2015). *Rekabet Teorisi*, kıt kaynakların yabancılar ile paylaşılması durumuna bağlı ortaya çıkan düşmanca tutumların ekonomik rekabete dayandığını belirtmektedir. Toplumun özellikle düşük sosyoekonomik ve düşük eğitim düzeyine sahip, istihdam olanaklarından yararlanmakta zorlanan üyeleri, yabancının gelmesi ile oluşan rekabetle iş gibi kaynakların azalacağı endişesi ile refah düzeyleri açısından kendilerini tehdit altında hissetmektedirler (Bobo and Hutchins, 1996, p. 953). Tajfel (1982) ise yabancı düşmanlığını, *Sosyal Kimlik Teorisi*'nde yer alan bireyin ait olduğu sosyal ve kültürel dünyaya göre sınıflandırmasına tepki olarak açıklamaktadır. Sosyal kimlik, bireyin bir sosyal gruba üye olmasından kaynaklanan benlik kavramının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yabancı düşmanlığı, bireyin kendi kimliği ile sosyal kimliği arasındaki inanç ilişkisine dayalıdır. Diğer bir deyişle; sosyal kimlik, bireyin ait olduğu gruba iltimas ve hoşgörü göstermesine neden olurken; ait olmadığı gruba karşı da hoşgörüsüzlüğün ortaya çıkmasına temel hazırlamaktadır (Tajfel, 1982, p. 2).

Yabancı düşmanlığı, vatandaş olmayan gruplara yabancı kökenleri ya da uyrukları temel alınarak olumsuz algı ve uygulamalardan oluşan

ayrımcılıktır. Tüm göçmen, mülteci ve sığınmacı kategorilerini etkilemektedir. Kültürel, ırksal ve etnik yapıları, sosyal statüleri ve göçmen statülerine bağlı olarak yabancılar farklı derecelerde düşmanca tutumlar ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Yabancı düşmanlığı, sadece bir tutumla ilgili bir durum değildir. Göçmen gruplara yönelik düşmanca ve olumsuz algılar genellikle ayrımcı uygulamalarla ve bu gruplara yönelik kötü muamele ile birlikte yürütülmektedir. Göçmen gruplara yönelik şiddet eylemleri, saldırganlık ve vahşet, yabancı düşmanlığının aşırı biçimleri olarak görülmektedir. Ev sahibi toplumda göç sürecinin algılanma biçimi ve göçün ortaya çıkan karmaşık sonuçları yabancı düşmanlığını daha da zor ve hassas bir konu hâline getirmektedir (Crush and Ramachandran, 2009, pp. 6-7).

Uluslararası göç ve göçmenler, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde olduğu gibi son yıllarda Avrupada da özellikle siyasetin önemli tartışma konularından biri hâline gelmiştir. Göç ve göçmenlere karşı yaklaşımlar, siyasetçiler tarafından bir seçim kuvveti olarak ortaya çıkmış ve göçmenlere karşı kızgınlık yaygınlaşmıştır (Rydgren, 2008, p. 737).⁴ Amerika'da siyasilerin yabancı düşmanı söylemleri yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşması önünde engel oluşturmakta (Albach and Witt, 2016) özellikle Doğu Avrupada milliyetçi partiler sağ popülist görüşleriyle, işsizlik başta olmak üzere, ekonomik ve siyasal krize dair çözüm önerilerini yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığa indirgemektedirler (Vural, 2005; Yıldırım, 2017).

Göçmenler sosyal politikadan siyasete (Cap, 2018), futboldan medyaya (Alver, 2008; Kalav ve Certel Fırat, 2017) kadar farklı alanlarda siyasetçilerin ve

⁴ İtalya'da Göçmen Tartışması (Timetürk, 2018) "İtalya hükümetinin, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 141 düzensiz göçmeni taşıyan sivil toplum kuruluşu SOS Mediterranean'ın arama kurtarma gemisi Aquarius'a limanlarına giriş izni vermemesi ülkede tartışmaya yol açtı."

⁵ Avrupa'nın Korkularını Faşistler Örgütüyor (Birgün, 2018) "Son yıllarda Avrupa ülkelerinde yapılan seçimlerde Hıristiyan Demokrat, muhafazakâr, ana akım sağ partiler kan kaybederken oylarını arttıranlar göç karşıtı, Avrupa bütünleşmesine ve AB'ye mesafeli, sağ popülist söylemler benimseyen siyasetçiler ve partiler. Seçmenlerin desteğinde görülen bu kaymanın elbette ki tek bir nedeni yok ama özellikle sağ siyaset söz konusu olduğunda ortaya atılan ilk iddia bu yükselişi bir kimlik krizine bağlıyor."

⁶ Avrupa'da Sağ Kutuplaşma Yaratarak Güçlenmek İstiyor (Evrensel, 2018) "Yarın, İsveç'te genel seçimler gerçekleşecek ve son anketler göçmen karşıtı partinin (SD) İsveç'te önemli oranda oy alacağına işaret ediyor."

⁷ BC News (14 Mart 2018) "Son yıllarda Avrupa ülkelerinde göçmenlere karşı olmayı politikalarının ana ilkesi haline getiren partilerin oy oranlarının sürekli yükselmesi, Avrupa kamuoyunda "Göçmen istemiyoruz" tavrına desteğin arttığını tartışmasız bir şekilde ortaya koyuyor."

toplumun kullandığı bir argüman hâline gelmiş; yabancı düşmanlığına ilişkin tartışmalar gündemi oluşturmuştur (Sağır, 2011). Alman Friedrich Ebert Vakfının yaptığı araştırmaya (2018) göre; yabancıları komşu, eş ve iş yerinde yönetici olarak kabul etmeme, reddetme oranı en yüksek oranda Macaristan'da ortaya çıkmıştır (%48). Macaristan'ı Estonya (%29) ve ÇEK Cumhuriyeti (%28) izlemiştir. Bu ülkelerde göçmenleri reddetme nedenleri arasında başta *işsizlik korkusu* gelmektedir. Bu ülkelerde göçmenler geldiğinde gelirin ve refah düzeyinin düşeceği düşüncesi yaygındır. Diğer yandan göçmenlerin gelişine bağlı işsizlik korkusunu en az olduğu üç ülke ise Almanya, Norveç ve İsveç'tir (BBC News, 2018).

Ülkemizde göç konusunda çalışmalar yaygın olmakla birlikte, göçmen karşıtı tutumlar üzerine araştırmalar sınırlıdır (Sağır, 2011). Özellikle yabancılara karşı tutum ve düşünceler ile bunun sosyal yaşama etkisinin ortaya konulduğu çalışmalar çok az sayıdadır. Bu çalışmalarda göçmen karşıtı tutumlar ve önyargılar incelenirken çoğunlukla bölgesel olaylara ya da vaka temelli örneklerle odaklanıldığı anlaşılmaktadır (Cengiz, 2015; Göver ve Yavuzer, 2015).

Türkiye'de medya ve yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada; televizyon, radyo, internet ve gazeteler gibi medya organlarında yabancı düşmanlığı eğiliminin görüldüğü, yabancılar tarafından satın alınan ev ve toprakların toplumda kaygı düzeyini yükselttiği belirlenmiştir (Sağır, 2011). Diğer bir çalışmada, Türkiye'ye gelen göçmenlerin, buldukları yerleşim birimlerinde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi temel sorunlarla karşılaşabildikleri açıklanmaktadır (Ünal, 2014). Türkiye'de gün geçtikçe yer edinen ve tutunan göçmenlerin, isteseler bile ülkelerine dönmeleri sosyal ve duygusal nedenlerle zorlaşmaktadır. Bu durum, Türkiye'de toplumu ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, psikolojik ve ülke güvenliği yönleriyle etkilemektedir (Erdoğan, 2015). Türkiye'ye gelen göçmenlerin bir kısmı yerli işçilerin yerine, belli tarımsal ürünlerin üretiminde ve belli coğrafi bölgelerde asıl işçiler hâline gelmiştir. Göçmen işçilerin yerli işçilerin işlerine talip olmasıyla birlikte göçmen işçiler ile yerli işçiler arasında bir çeşit rekabetin yaşandığı ve bu durumun ayrımcılığa yol açtığı görülmektedir (Dedeoğlu, 2018).

Göçmenlerin kaçak yoldan ucuz iş gücü olarak görülmesi, yerli emekçilerin çalışma koşullarını olumsuz yönde etkilemekte, çalışma yaşamında haksız bir rekabeti de beraberinde getirerek yerli emekçiler için bir tedirginliğe neden olmaktadır. Sorunun diğer boyutunda ise emekleri sömürülen göçmenler yer almaktadır. Kamp dışında yaşayan göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinin ve ilaçların biyometrik kayıt altına alınma şartı getirilerek ücretsiz sunulması ve bu durumun yerelde sağlık kurumlarının ve sağlık personelinin yükünü artırması, yerel halkın sağlık hizmetlerine ulaşmada zorluklar yaşaması, yerel halkın göçmenleri bir *sorun* ve *yük* olarak görmelerine neden olmaktadır (Erdoğan, 2015).

Taştan ve arkadaşlarının (2017) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de yaşayan yabancılara ilişkin olarak vatandaşların; ekonomik kaygılar, asayişe ilişkin kaygılar ve sosyokültürel konularda kaygılarına ilişkin açıklamalar temel alınmış; bu açıklamaların ekonomi, güvenlik ve sosyokültürel konulardaki temel istatistiklerle karşılaştırıldığında, iddia edilen derecede olmadığı, bazı kişilerin gündelik hayatta karşılaştıkları bazı bireysel temelli ve geçici sorunları göçmenlere ve toplumun geneline teşmil etmeye çalıştıklarının anlaşıldığı belirtilmiştir.

Yabancı düşmanlığına ilişkin alan yazın incelendiğinde, çalışmalarda yabancı düşmanlığını ölçme aracının hazırlanarak yürütüldüğü (Crush and Ramachandran, 2009), sosyal tutumu ölçmeye yönelik araçlar kullanıldığı (Gordon, 2015; Michalopoulou ve Symeonaki, 2017), ağ çalışmalarının yapıldığı (Symeonaki and Kazani, 2012), *Avrupa Sosyal Araştırma* verileri (Solakoğlu ve Gürbüz, 2015) ile *Göçmenliğe Destek Endeksi* (2012) verilerinin tartışıldığı (Ünal, 2014), yabancı düşmanlığını belirlemek için uygulanabilir kısa bir ölçeğin Kees Van Der Veer ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirildiği görülmüştür. Bozdağ ve Kocatürk (2017) tarafından Zenofobi Ölçeği’ni geliştirme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada ise Kees Van Der Veer ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği’nin Türkçeye uyarlanması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı; göç ve göçmenler konusunda teori ve uygulama alanında çalışan profesyonellerin yabancı düşmanlığı (zenofobi) konusunda kullanabileceği kısa, güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı kazandırılmasıdır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan 18 ve daha büyük yaştaki kadınlardan ve erkeklerden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, amaçlı örneklem seçimi tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklemede araştırmacı, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer. Bu çalışmada, TÜİK İBBS-1 (NUTS-1) ayırımına göre 1. düzeydeki 12 bölgeden 4 bölge seçilmiş ve bu 4 bölgeye dâhil olan 2. ve 3. düzeydeki 5 ilde (Ankara, Denizli, Aydın, Adana ve Kastamonu) araştırma yürütülmüştür. Araştırma konusu genel olarak yabancı düşmanlığı (zenofobi) olduğundan ve ölçme aracının Türkçeye uyarlama çalışması yapıldığından yabancıların kısmen yoğun olduğu illerin yanı sıra az olduğu illerde araştırma kapsamına alınmıştır. Yabancıların az olduğu illerde de toplumun yabancılar ile ilgili görüşlerinin alınması uyarlama çalışması için uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. TÜİK (2018) verilerine göre 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla oturma ve çalışma izni olan yabancıların sayıları araştırmaya dâhil olan illerde şu şekilde açıklanmıştır: Ankara, 84 bin 472; Adana, 9 bin 396; Denizli, 7 bin 803; Aydın, 7 bin 317; Kastamonu, 4 bin 903. Son yıllardaki Suriye'deki çatışmalar nedeniyle yaşanan zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen bireylerin Türkiye'ye giriş yaptıkları illerden çok, iş ve istihdam olanaklarının daha iyi olduğu diğer illerde oturma veya çalışma izni aldıkları görülmektedir. En çok çalışma veya oturma izni verilen iller sırasıyla İstanbul, Ankara, Antalya ve Bursa'dır. En az oturma veya çalışma izni verilen iller ise Hakkâri, Bingöl, Tunceli, Bitlis'tir. Konu illerde yaşayan Suriyeliler açısından değerlendirildiğinde; araştırma kapsamına alınan iller arasında Adana'da geçici koruma altındaki Suriyelilerin barınma merkezinin var olduğu ve burada 26 bin 670 kişinin yaşadığı; bu merkez dışında Adana'da 223 bin 713 kişinin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca Haziran 2018 itibarıyla Ankara'da 84 bin 916, Aydın'da 6 bin 979, Denizli'de 12 bin 319, Kastamonu'da 1.119 Suriyeli yaşamaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018).

Araştırmada örneklem birimi *bireydir*. Her ilde farklı sosyoekonomik düzeydeki üç semtte yaşayan bireyler ile hane ziyaretleri yapılarak

görülmüştür. Her hanede bir birey ile görüşme yapılmıştır. Yedekli olarak oluşturulan basit tesadüfi liste ile hanelere gidilmiş ve toplam 603 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Değerlendirmede 17 soru formu dışında bırakılarak 291 kadın ve 295 erkek olmak üzere toplam 586 yetişkin ile yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bireylerin araştırmaya dâhil olma kriterleri; 18 ve daha büyük yaşta kadın ve erkek olmak, en az ilkokul mezunu olmak, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak, araştırmaya katılmak için herhangi bir mental hastalığı bulunmamak şeklinde belirlenmiştir. Katılımcılara görüşme sırasında araştırmanın amacı anlatılmış, görüşmenin herhangi bir yerinde istedikleri durumda görüşmeyi bırakabilecekleri ve elde edilen sonuçların bilimsel amaçlı kullanılacağı açıklanarak onamları alınmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-87 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 34.76 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %10,8'i ilkokul mezunu, %23,4'ü lise mezunu, %54,4'ü üniversite mezunudur. Katılımcıların %60,6'sının bir işte çalıştıkları, %11,6'sının ev hanımı oldukları, %27,5'inin ise öğrenci oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların %66,4'ünün il merkezinde, %16,2'sinin ilçe merkezinde, %14,5'inin köyde, %2,9'unun ise kasabada yaşadıkları belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada Kees Van Der Veer, Reidar Ommundsen, Oksana Yakushko ve Laurens Higler (2011) tarafından geliştirilen Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) kullanılarak Türkçeye uyarlamak üzere geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) yabancı düşmanlığını belirlemek için ulusal düzeyde uygulanabilir kısa bir ölçektir. Orijinal Yabancı Düşmanlığı Ölçeği 14 maddeden oluşmaktadır. Öncelikle araştırmacılar, yabancı düşmanlığı ölçme aracı geliştirmek üzere konu ile ilgili farklı kaynaklardan 30 maddelik bir havuz oluşturmuşlardır. Hollanda'dan 193, Norveç'ten 303, Amerika'dan 608 üniversite lisans öğrencisinden nicel araştırma yöntemi ile veriyi toplamışlardır. Yapılan analizler sonucunda 14 maddenin korkuya dayalı olarak yabancılara karşı nefreti, aşağılamayı ve tehdit algısını ölçtüğünü belirlemişlerdir. Bu maddeler, kişisel korkuyu, kültürel değişim korkusunu, vefasızlık korkusunu, politik açıdan korkuyu içermektedir (Veer, Yakushko and Ommundsen, 2011). Bir sonraki çalışmada

araştırmacılar, bu 14 madde içinde yabancılara karşı korkuya dayalı olarak ortaya çıkan duygusal tepkilerin neler olduğunu belirlemek istemişler ve yaptıkları analizler ile korkuya dayalı olarak ortaya çıkan yabancı düşmanlığı ölçeğini 9 madde olarak değerlendirmişlerdir. 9 maddeden oluşan ölçeğin güvenilirlik katsayısı için hesapladıkları alfa puanlarını Amerika örnekleme için 0.77, Norveç örnekleme için 0.87 ve Hollanda örnekleme için 0.86 olarak belirlemişlerdir. Daha sonraki aşamada ise kültürlerarası karşılaştırma yapmak üzere analizler tekrarlanmış, farklı kültürlerde ortak korkuya dayalı yabancı düşmanlığını belirleyen 5 madde olduğu sonucuna varılmıştır. Korkuya dayalı yabancı düşmanlığı ölçeğinin Türkçeye uyarlamasının yapıldığı bu çalışmada ise kapsayıcı olması için ölçeğin orijinalinde ilk şekli olan 14 madde kullanılmış ve bu maddeler üzerinden geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği 11 maddeden ve tek faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Zenofobi Ölçeği Türkçe formunda orijinalinde olduğu gibi “Kesinlikle Katılmıyorum (1)” ile “Kesinlikle Katılıyorum (6)” arasında değişen puanlama derecesi kullanılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan 84 olup puanın yükselmesi yabancı düşmanlığı riskinin arttığı anlamına gelmektedir.

Dil Geçerliliği

Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ)’nin dil geçerliliğini belirlemek amacıyla ölçeğin İngilizce sürümünde yer alan maddeler üç akademisyen, bir ölçme ve değerlendirme ile İngilizce öğretmenliği bölümünden iki uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çeviriler bir araya getirilerek ortak yönleri aranmış ve farklılık gösteren anlatımlar, çeviri yapan kişiler ile görüşülerek ortak bir cümle hâline getirilmiştir. Bu Türkçe form, dört kişi tarafından yeniden İngilizceye çevrilmiştir. Özgün testin yeniden İngilizceye çevrilmiş hâli uzmanlar ve akademisyenler tarafından incelenerek *deyimsel*, *kavramsal* ve *deneyimsel bakımdan* ikisi arasında farklılığın olmadığı yönünde ortak görüşe varılmıştır. Aşamalı olarak Türkçeye çevirisi tamamlanan formun bu şeklinin dil ve anlaşılabilirliğini test etmek amacı ile 15 katılımcı ile yüz yüze görüşme yöntemi ile ön uygulama yapılmıştır. Geribildirimler doğrultusunda teste dil, anlaşılabilirlik ve kapsam açısından son şekli verilerek uygulamaya hazır hâle getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada, toplam 603 kişi ile görüşme yapılmış, 17 soru formu değerlendirme dışında bırakılmış ve analizler 586 katılımcının verisi üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Kuramsal bilginin sınanması veya doğrulanması amacıyla kullanılan DFA, kültürler arası yapıların karşılaştırılmasında kullanılmaktadır (Çokluk vd., 2014).

Ölçeğin tek boyutlu yapısının doğrulanması amacıyla Ki Kare Uyum Testi'nin serbestlik derecesine oranı (χ^2/sd), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit İndeks, CFI), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit İndeks, NFI), Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non Normed Fit İndeks, NFI), Yaklaşık Hataların Ortalamasının Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (Standardized Root Mean Square Residual, SRMR) değerleri esas alınmıştır. Model uyumunun test edilmesi amacıyla incelenen bu çalışmada analizler Lisrel 8,3 programında yapılmıştır. Zenofobi Ölçeği'nin güvenilirliği Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısıyla madde ayırt edicilikleri ise düzeltilmiş madde toplam puan korelasyon değerleri ile hesaplanmıştır.

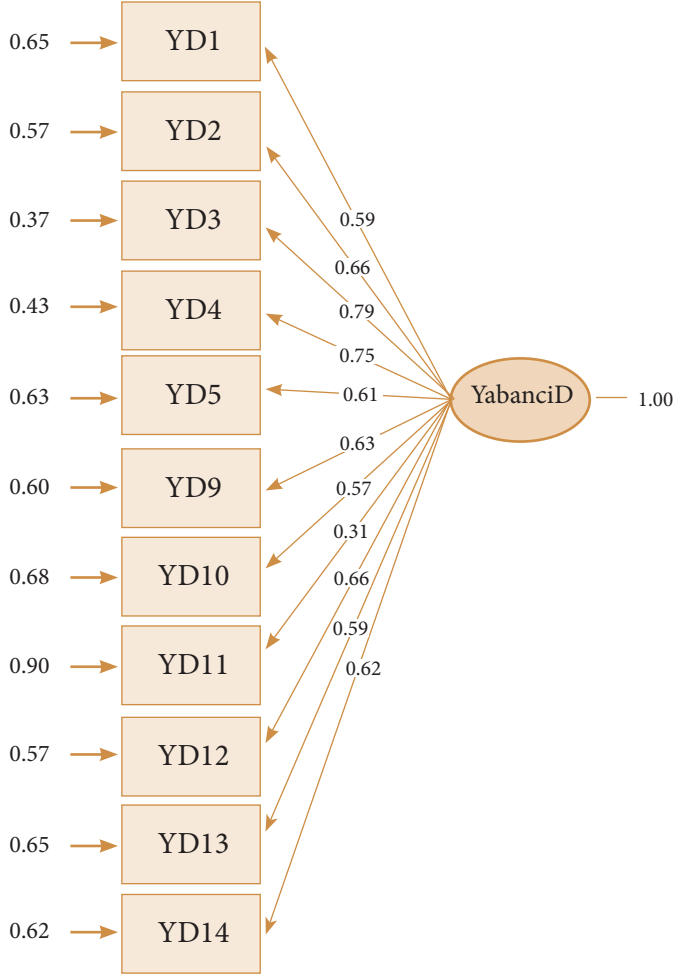
Bulgular

Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği'nin Faktör Yapısı ve Geçerlik

Çalışmada ilk olarak Zenofobi Ölçeği'nin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla özgün ölçekte belirlenen bir gizil ve 14 gözlenen değişkenden oluşan tek boyutlu model için DFA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gizil değişkenlerin gözlenen değişkeni açıklama durumlarına ilişkin t değerleri istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermeyen 6, 7 ve 8 numaralı maddelerin uzman görüşlerinden de yararlanılarak hiyerarşik olarak modelden çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçekteki 6. madde "Göçmenlerle etkileşimde olmaktan zevk alırım.", 7. madde "Göçmenlerin kültürel köklerine yakın kalmaları iyidir.", 8. madde "Göçmenlerle etkileşimi hoş karşılarım." şeklindedir. Zenofobi Ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik sonuçlarının belirlenmesi için maddeler çıkarıldıktan sonra 11 madde üzerinden analizler tekrar yapılmıştır. DFA sonucunda Zenofobi Ölçeği yol

diyagramı standart katsayıları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği Yol Diyagramı Standart Katsayıları

Chi-Square=168.04, df=41, P-value=0.00000, RMSFA=0.073

Şekil 1’deki Zenofobi Ölçeği standart katsayılarına ilişkin yol diyagramı incelendiğinde; faktör yük değerlerinin 0,31-0,79 değerleri arasında değiştiği belirlenmiştir. Son durumda Zenofobi Ölçeği Türkçe formu için tek bir gizil değişken ve bu gizil değişkenin göstergesi olan 11 maddelik bir yapı elde edilmiştir.

DFA sonucunda elde edilen uyum indeks değerleri hesaplanmış; sonuçlar [$\chi^2/sd=4,09$), RMSEA=0,073, SRMR= 0,073, CFI= 0,96, NFI=0,96, NNFI=0,95] olarak elde edilmiştir. Bu indekslere ait kabul sınırları ile Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'deki sonuçlardan modelin kabul edilebilir olduğu (χ^2/sd , RMSEA, SRMR, NNFI) ya da iyi uyum (CFI, NFI) gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği DFA Uyum İndeksleri ve Kabul Sınırları

Uyum Ölçüleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model Değeri
¹ χ^2/sd	$\chi^2/sd \leq 3$	$\chi^2/sd \leq 5$	4,09
² RMSEA	$\leq 0,05$	$\leq 0,08$	0,073
² SRMR	$00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	0,056
³ CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0,96
³ NFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0,96
³ NNFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0,95

(Baumgartner and Homburg, 1996; Bentler, 1980; Browne and Cudeck, 1993; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014)

Güvenirlilik

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alfa iç tutarlık katsayı ile madde ayırt edicilikleri ise düzeltilmiş madde toplam korelasyon değerleri ile incelenmiş olup **Tablo 2**'de açıklanmıştır.

Tablo 2.Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği Cronbach Alfa ve Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları

Madde	Cronbach Alfa	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları
M1. Bu ülkedeki göç/göçmenlik kontrolden çıkmaktadır.	0,87	,540
M2. Sınırlar, göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hâle getirilmelidir.		,613
M3. Göçmenler suçlarda artışa neden olmaktadır.		,718
M4.Göçmenler burada yaşayan insanların işlerini almaktadırlar.		,662
M5. Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder.		,562
M9.Göçmenlerin olağandışı hastalıklar yayabileceğinden endişe ederim.		,592
M10.Savaş ya da siyasi gerginlik durumunda göçmenlerin kök ülkelerine sadık kalacaklarından korkarım.		,542
*M11.Göçmenlerin kriz zamanlarında ülkemi destekleyeceğine inanırım.		,301
M12.Gittikçe artan göçlerle, hayatımın kötüleşeceğinden korkarım.		,637
M13.Göçmenlerin bu ülkeye öncelikle ilgi göstereceklerinden şüphe ederim.		,583
M14.Göç arttıkça kendi kültürümüzün kaybolacağından korkarım.		,622

*Ters kodlu (reverse) madde

Tablo 2 incelendiğinde, Zenofobi Ölçeği Türkçe formunda madde ayırt ediciliklerine ilişkin düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının 0.30-0.71 değerleri arasında değiştiği görülmektedir. İç tutarlık anlamındaki güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alfa değerinin 0,876 olduğu belirlenmiştir. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2012). Bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayısı sonucunun yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada Kees Van Der Veer, Reidar Ommundsen, Oksana Yakushko (2011) tarafından geliştirilen korkuya dayalı olarak ortaya çıkan Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla DFA yapılmıştır. DFA sonucunda 14 maddelik özgün ölçekten 6,7 ve 8 numaralı maddeler çıkarılarak analizler yenilenmiştir. Son durumda 11 maddelik ölçeğin orijinal yapısı Türk kültüründe doğrulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık anlamındaki güvenilirlik katsayısı 0,876 olarak belirlenmiş olup düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ise yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu çalışmada, farklı bölgelerde, farklı yaş gruplarında, farklı cinsiyetlerde olan farklı öğrenim düzeyi ve çalışma durumuna sahip bireylerden elde edilen veriye dayalı olarak ortaya çıkan bu sonuçlar, Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada gerçekleşen geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen veriler, Zenofobi Ölçeği'nin toplumda bireylerin yabancılara karşı korkuya dayalı olarak ortaya çıkan düşmanca tutumlarını, düşüncelerini ve yargılarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. Ölçekte puanın yükselmesi korkuya dayalı olarak yabancı düşmanlığının daha çok ortaya çıktığını açıklayan bir durumdur. Zenofobi Ölçeği Türkçe formundan alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 66'dır. Bu çalışmada Zenofobi Ölçeğinden en düşük 13 puan, en yüksek 66 puan alınmıştır. Ortalama puan ise 50.78 olarak belirlenmiştir. Buna göre bu çalışma için göç ve yabancılar ile ilgili korku ve endişelerin fazla olduğu; korkuya dayalı yabancı düşmanlığı düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Hem alandaki uygulamalarda, hem de ülkemizde yaşanan uluslararası göç sürecinde toplumun yabancılara yönelik değerlendirmelerinde yabancı düşmanlığını tanımlayıcı ölçme araçlarına gerek duyulmaktadır. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği bu gereksinimi karşılayacak geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabilir niteliktedir. Ayrıca orijinal Zenofobi Ölçeği uluslararası literatürden iyi bilinen yabancı düşmanlığı ölçme araçlarından biri olmasına ve yabancı düşmanlığı tarama çalışmalarında kullanılmasına karşın, farklı dil ve kültürlerle uyarlama çalışmaları çok sınırlıdır. Bu yönü ile de Zenofobi Ölçeği Türkçe uyarlama çalışması özgün niteliktedir.

Kaynakça

- Altbach P. G., de Witt H. (2016). Now we face the (temporary?) end of American internationalism. University World News, Issue 436, Erişim Adresi: [http:// www.universityworldnews.com/article.php?story=20161110203906750](http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20161110203906750) Erişim Tarihi: 16.09.2018
- Alver, F. (2008). Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 223-248.
- Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference. (2001). *Declaration on Racism, discrimination, Xenophobia and Related Intolerance against Migrants and Trafficked Persons*. Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance. Teheran, Iran. 18 February 2001.
- Baumgartner, H., Homburg, C. (1996). Applications of Structural Equation Modeling in Marketing and Consumer Research: A Review. *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139-161.
- BBC News. (2018). Grafiklerle: Avrupada Göçmen Karşıtlığının En Yüksek Olduğu Ülkeler. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262> Erişim Tarihi: 12.09.2018
- Bentler, P.M. (1980). Multivariate Analysis with Latent Variables: Causal Modeling. *Annual Review of Psychology*, 31, 419-456.
- Birgün. (2018). Avrupa'nın Korkularını Faşistler Örgütüyor. Erişim Adresi: <https://www.birgun.net/haber-detay/avrupa-nin-korkularini-fasistler-orgutluyor-230149.html> Erişim Tarihi: 12.09.2018
- Bobo, L., Hutchings Vincent, L. (1996). Perceptions of Racial Group Competition: Extending Blumer's Theory of Group Position to a Multiracial Social Context. *American Sociological Review*, 61(6), 951-972.
- Bozdağ, F. ve Kocatürk, M. (2017). Zenofobi Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 615- 620.
- Browne, M.W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. In: Bollen, K.A., Long, J.S. (Eds.), *Testing Structural Equation Models*. (pp. 136-162). Beverly Hills, CA: Sage.

- Cap, P. (2018). 'We Don't Want any Immigrants or Terrorists Here': The Linguistic Manufacturing of Xenophobia in the Post-2015 Poland. *Discourse&Society*, 29(4), 380-398.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 101-122.
- Crush, J., Ramachandran, S. (2009). *Xenophobia, International Migration and Human Development* (rep., 1-104). New York: United Nations Development Programme. Human Development Reports, Research Paper.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinde Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 56: 37-68.
- Erdoğan, M.M. (2015). Türkiye'ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler. Erdoğan, M.M., Kaya, A. (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (ss. 315-347). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Evrensel. (2018). Avrupada Sağ Kutuplaşma Yaratarak Güçlenmek İstiyor. <https://www.evrensel.net/haber/360877/avrupada-sag-kutuplasma-yaratarak-guclenmek-istiyor> Erişim Tarihi: 12.09.2018
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 Erişim Tarihi: 09.06.2018
- Göver, İ.H., Yavuzer, H. (2015). Kayseri'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kayseri, Türkiye ve İslam Algısı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 10(2), 1025-1050.
- İçduygu, A. (2004). Demographic Mobility and Turkey: Migration Experiences and Government Responses. *Mediterranean Quarterly*, 15(4), 88-99.
- Kalay, A., Certel Fırat, A.B. (2017). Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital Nefret Söylemi: Twitter Üzerinde Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 2209-2222.

- Michalopoulou, C., Symeonaki, M. (2017). Improving Likert Scale Raw Scores Interpretability with K-means Clustering. *Bulletin de Methodologie Sociologique*, 135, 101-109.
- NGO Working Group on Migration and Xenophobia for the World Conference. (2001). in International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia. A publication jointly produced by ILO, IOM, OHCHR, in consultation with UNHCR.
- Rydgren, J. (2008). Immigration Sceptics, Xenophobes or Racists? Radical Right Wing Voting in Six West-European Countries. *European Journal of Political Research*, 47, 737-765.
- Sağır, A. (2011). Kültürel Bütünleşme Bağlamında Antalya'nın Finike İlçesi'ne Yerleşen Turistlerin Sosyolojik Çözümlemesi. *Anatolia*, 22(1), 49-64.
- Smelser, N.J., Baltes, P.B. (Eds.). (2001). *International Encyclopaedia of the Social and Behavioural Sciences*. Elsevier. Oxford Science Ltd.
- Solakoğlu, Ö., Gürbüz, S. (2015). Anti-Immigrant Attitudes in a Developing Country: Turkey. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(10), 771-792.
- Symeonaki, M., Kazani, A. (2012). Measuring Xenophobia in Greece Using Neural Network and Fuzzy Techniques. *Stochastic Models and Data Analysis* June, 2012.
- Tajfel, H. (Ed.). (1982). *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taştan, C., Haklı, S.Z., Osmanoğlu, E. (2017). Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler. Polis Akademisi Başkanlığı, *Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezi (GÖÇMER)*
- Timeturk. (2018). İtalya'da "Göçmen" Tartışması. Erişim Adresi: <https://www.timeturk.com/italya-da-gocmen-tartismasi/haber-945159> Erişim Tarihi: 12.09.2018
- TÜİK. (2018). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 31 Aralık 2017. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 09.06.2018
- Türkiye Göç Raporu. (2017). Türkiye Göç Raporu-2016. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları: 40, Ankara.

- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Veer, K., Ommundsen, R., Yakushko, O., Higler, L., Woelders, S., Hagen, K.A. (2013). Psychometrically and Qualitatively Validating a Cross-National Cumulative Measure of Fear-Based Xenophobia. *Quality and Quantity*, 47(3), 1429-1444.
- Veer, K., Yakushko, O., Ommundsen, R. (2011). Cross-National Measure of Fear-Based Xenophobia: Development of a Cumulative Scale. *Psychological Reports*, 109(1), 27-42.
- Vural, H.S. (2005). *Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi*, İstanbul: İletişim.
- Yıldırım, Y. (2017). Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa'da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(2), 51-72.